

Koningschieten

De belangrijkste activiteit van de Brabantse filden is het koningschieten. Verondersteld mag worden dat dit vanaf de oprichting van de gilden ook zo geweest is. De oorsprong van het koningschieten is onbekend, in de meeste caerten van gilden is het ritueel en protocol rond het koningschieten uitvoerig beschreven. Daarnaast zijn rechten en plichten van een koning tot in detail geregeld. In de caert van het Sint Joris Gilde is dit ook het geval.

In artike. 5 wordt bepaald "dat een allen jaer opten sondach na des Heylige-Sacramentsdach na auder gewoenten sal scieten die papegaaye tot Straten op die molen".

Verder bepaalt dit artikel dat de schutters zich voor de herberg moeten verzamelen om "statig" naar de molen vertrekken.

's Avonds en 's anderendaags' s middags wordt er geteerd. Alle schutters zijn verplicht aan de maaltijd deel te nemen of een plaatsvervanger te sturen. Wie niet komt moet toch betalen. Wie de vogel afschiet is de nieuwe koning en hoeft samen met zijn koningin niet bij te dragen in de kosten van het verteer. Hij moet daarentegen bij zijn afscheid als koning een stuiver aan de zilveren vogel hangen.

In artikel 6 wordt verder bepaald dat daags na de schietdag twee dekens (bestuursleden) worden gekozen, die samen met de nieuwe koning verantwoordelijk zijn voor het gilde. Een van de nieuwe dekens is de oude koning.

Artikel 7 handelt over twisten en gevechten tijdens schietdagen. Dergelijke geschillen worden voorgelegd aan de koning, de dekens en vier gildebroeders. Wie zich niet aan de uitspraak van deze commissie houdt moet een ton bier aan het dilde geven.

Wie drie keer achtereen de vogel afschiet is zijn leven lang vrij van bijdragen voor verteer tijdens statiedagen, aldus artikel 8.

Voor een aantal van deze bepalingen is een nadere uitleg nodig. Allereerst willen wij nader ingaan op de wijze van koningschieten. Zoals vermeld vindt het koningschieten plaats op de eerste zondag na Sacramentdag (tweede zondag na Pinksteren) op een papegaai op een molen. Deze papegaai of vogel werd op een van de wieken geplaatst en bestond uit een blok hout met wat veren. Ook hiervan is de symboliek niet duidelijk. Wie de vogel of het laatste deel daarvan afschoot was de winnaar en dus de nieuwe koning. Ook nu nog wordt bij veel gilden op deze wijze om het koningschap geschoten. De vogel is in veel gevallen niet meer op een molenwiek geplaatst, maar op een lange paal, de schutsboom genaamd. Sint Joris echter heeft waarschijnlijk rond 1920 zijn methodiek gewijzigd. Hierop komen wij later nog terug. Rond 1860 is de Stratense molen verkocht en gesloopt. Gedeelten werden gebruikt voor de bouw van een nieuwe molen op een andere plaats. Deze moest rond 1950 wegens verval gesloopt worden. Op deze nieuwe molen is hoogstwaarschijnlijk niet meer geschoten. Uit de overlevering weten we dat tot het graven van het Wilhelminakanaal, rond 1918, nog steeds op de plaats waar de molen had gestaan geschoten werd. (houten paal)

De koning genoot een behoorlijk aanzien. Hij hoefde samen met zijn koningin, meestal zijn vrouw of moeder, niet bij te dragen in de kosten van verteer. Wel was hij verplicht een dubbele stuiver aan het gilde te schenken. Deze laatste verplichting heeft echter niet lang stand gehouden. Al in 1614 was deze vervangen door het schenken van een zilveren schild.

1616 Peter Maertens 'kyser'

Wie drie keer achtereen winnaar werd, was zijn leven lang vrij van bijdragen en boeten. Opmerkelijk hierbij is dat er in de caert niet wordt vermeld dat er in dat geval sprake is van een keizer, terwijl deze titel in 1616 wel werd gebruikt. Peter Maertens, pachter van het landgoed Heerenbeek, behaalde toen de keizerstitel.

Wat ook niet onvermeld mag blijven is het feit dat het gilde bij zijn oprichting beschikte over een zilveren vogel. Deze vogel is helaas niet meer in het bezit van het gilde. Al in 1619 kreeg het gilde een nieuwe vogel, die wel bewaard is gebleven. Mag hieruit worden geconcludeerd dat het gilde te leiden heeft gehad van de Reformatie en de beginjaren van de tachtigjarige oorlog?

Een opmerkelijk ander feit is dat de koningin ook vrij van contributie was. In het algemeen bestonden gilden uitsluitend uit mannen. (weerbaarheid???) Sint Joris is hierop een uitzondering en is dat eigenlijk heden ten dage nog. ook al moet gezegd worden dat vrouwen steeds meer terrein winnen.

Veel oude tradities zijn bewaard gebleven, andere zijn vervallen en soms zijn er nieuwe bijgekomen. De koning geniet nog steeds een groot aanzien, is nog steeds vrij van contributie en boeten, wordt "automatisch" bestuurslid en moet nog steeds een zilveren schild (kost iets meer dan een dubbele stuiver) aan het gilde schenken. Als onderscheidingsteken mag hij de koningsvogel uit 1619 en een vest met zijn schild en die van zijn voorgangers dragen. De wijze van koningschieten en de frequentie zijn echter wel aanzienlijk veranderd. In het buurtschap Straten staat al lang geen molen meer en de inzichten ten aanzien van de kwaliteiten van een "goede" koning zijn gewijzigd. Ook is het gilde op een ander wapen overgegaan. In 1542 en zeker ook nog in 1619 schoot men met een voetboog. Dit is een boog die met een lier gespannen moet worden en een veel grotere reikwijdte heeft dan een handboog of kruisboog, het huidige wapen van het gilde. De frequentie van koningschieten moet in de loop

der eeuwen meerdere malen herzien zijn. Op een ledenlijst van 1812, die op last van Napoleon werd opgesteld, staat vermeld dat er om de 9 à 10 jaren op de derde Pinksterdag (dinsdag na Pinksteren) koning werd geschoten. Vanaf 1922 vindt dit gildisch hoogtepunt om de vier jaren plaats. Het vogelschieten is vervangen door het wip-schieten. Toch moet deze wijze van koningschieten tot omstreeks 1950 niet algemeen aanvaard geweest zijn. In de bestuursvergadering van 26 mei 1954 (Hemelvaart) wordt besloten "voor dit jaar de wipvogel te gebruiken met koningschieten". De wipvogel is een ronde ijzeren plaat met een diameter van 5 tot 9 cm, die op een buis op een houten paal, ligt. De hele constructie (schutsboom) is ongeveer 14 meter hoog. De plaat kan vanaf de grond met een touw op een buis getrokken worden.

De regerend koning neemt afscheid van zijn ambt door het vest met koningsschilden aan de schutsboom te hangen

Bij aankomst op het gildeterrein trekt het gilde drie keer rond de schutsboom en maakt daarbij de kring steeds kleiner. De betekenis hiervan is dat eventuele boze geesten van het gildeterrein verdreven worden. Vervolgens schieten de burgemeester, de pastoor en overheden van de Oirschotse gilden de boom los. De hoofdman vraagt aan de regerend koning afstand te doen van zijn ambt door het vest met koningsschilden en de koningsvogel aan de schutsboom te hangen. De wedstrijd kan nu eindelijk beginnen. De voormalige koning mag als eerste schieten, daarna degene die het langste lid van het gilde is enzovoort. Na 3 rondes van telkens 1 schot per gildebroeder wordt de stand opgemaakt. Is de score van de voormalige koning naar zijn mening niet voldoende dan mag hij als enige een extra serie van 3 schoten lossen. Zijn beste serie telt. Bij een gelijke score wordt er schot voor schot gekampt. Wie de sterkste zenuwen, de beste kwaliteiten of het meeste geluk heeft, is de nieuwe koning.

Staande voor het gildevaandel wordt de volgende eed van trouw afgenomen.

1. *Bent U genegen, tijdens Uw koningschap, het gildezilver te verzorgen en zorgvuldig te bewaren?*
2. *Bent U genegen, tijdens Uw koningschap, een zilveren schild, het gilde waardig, aan het gilde te schenken?*
3. *Bent U genegen U zo goed mogelijk te verdedigen tijdens wedstrijden op gildefeesten?*
4. *Bent U genegen zoveel mogelijk aanwezig te zijn op gildefeesten en dergelijke, als dat van U gevraagd wordt?*
5. *Bent U genegen U te gedragen tegenover God, Koningin en maatschappij, zoals dat van een gildebroeder verwacht wordt?*
6. *Dan geeft het Gilde U hiervoor tijdens Uw koningschap vrijstelling van contributie en benoemt U tot lid van de overheid.*

Het betreden van het gildevaandel is voorbehouden aan zeer weinigen, waaronder de gildekoning

Ter bevestiging hiervan mag de koning het gildevaandel betreden.

Dit is een voorrecht dat alleen aan onze koningin en de Paus is voorbehouden en dan maar een keer in hun leven. Lukt het een schutter drie keer achter elkaar koning te schieten, dan wordt hij in principe voor het leven keizer. Uit de unieke verzameling koningsschilden van 1614 tot heden kan afgeleid worden dat er alleen in 1616 een keizer is geweest. Pas in 1986 lukte het Harrie Smits opnieuw keizer van het Sint Joris Gilde te schieten. Met een speciaal voor deze wedstrijd gemaakte kruisboog wist hij deze titel te veroveren. Ten teken van zijn waardigheid heeft hij het gilde een zilveren keizersteken geschonken. Een Keizersteken bestaat in het algemeen uit een grote vogel met daaraan twee kleinere. De symboliek hiervan is duidelijk. De drie vogels symboliseren het drie keer achtereen behalen van de koningstitel.

Ook een keizer is vrij van contributie en boeten. Mocht een ander erin slagen een soortgelijke prestatie te leveren, dan zal in een onderlinge wedstrijd uitgemaakt worden wie de nieuwe keizer wordt.

's Jaars na het koning schieten wordt er een wedstrijd om koningsprijzen gehouden. Alleen gildebroeders die mee om de koningstitel gestreden hebben mogen deelnemen. De prijzen bestaan uit kleine huishoudelijke artikelen en gereedschap.

Het koningschieten wordt sinds omstreeks 1930 op de eerste maandag na Pinksteren gehouden. In de jaren dat er geen koningschieten plaatsvindt wordt er op diezelfde dag een teerdag of gildedag gehouden.